

rám nemá hájit zájmy, nýbrž budovat dobro celku – tento kvazi religiozní postoj plyne podle autora z eroze důvěry nezbytné pro rozvoj zdravé plurality.

Článek Elišky Jungové je reflexí vývoje veřejného mínění v České republice se zaměřením na postoje k integraci do EU. Veřejné mínění v České republice brzy získalo shodné rysy se západními zeměmi. Specifický český vývoj směřoval od silné jednoty veřejného mínění v podpoře pravicových stran (spíše odmítnutí komunistické minulosti) a optimismu ohledně rychlého ekonomického rozvoje. Spolu s tím panovalo vědomí výlučnosti mezi postkomunistickými střeoevropskými státy, ovšem série politických a ekonomických problémů přispěla k realističtější percepci stavu. Tento vývoj se odráží i v postojích k Evropské unii, kde prvotní sebejistota byla vystřídaná rezervovanou skepsí. Tato vzrostla také s tím, jak se debata na toto téma posunula z abstraktní expertní dimenze do širší veřejnosti. Výzkumy veřejného mínění podle Jungové dobře ilustrují složitost tématu integrace i teoretické předpoklady sociologů o tomto jevu.

Témata zde shromážděných textů krystalizovala v průběhu několika let v diskusích skupiny badatelů setkávajících se na dvou pražských konferencích: *Philosophy and Social Science*, a její české obdoby *Filosofie a sociální vědy*. Jde tedy o statě vycházející z dlouhodobě rozpracovávaných témat, které nebyly rozvíjeny pouze monologicky, nýbrž byly prohloubeny v konfrontaci s různými pohledy.

Sborník *Demokracie, veřejnost a občanská společnost* lze jako celek hodnotit pozitivně z několika důvodů. Především většina prezentovaných příspěvků má vysokou kvalitu a představuje důkladnou analýzu (vzhledem k rozsahu) problému vycházející z zpracovaného stanoviska autora. Jednotlivé texty mají různá východiska, a sborníku se tím podařilo dosáhnout značné plurality pohledů nepochybně přispívající k hlubšímu pochopení rozebíraných témat – nezbytné tematické jednoty však bylo dosaženo v první části, v dalších pouze částečně. Za závěrečnou

kladnou zmínku stojí, že se editor rozhodl nepřechylovat ženská jména cizích autorek, což lze v českém prostředí hodnotit jako posun vpřed.

Ondřej Štěch

Dušan Lužný: Hledání ztracené jednoty.

Průnik nových náboženství a ekologie

Brno, Masarykova univerzita 2004, 107 s.

Hledání ztracené jednoty je další z Lužného prací na téma „náboženství a modernita“. Na pozadí modernizačních tlaků k individualizaci v ní sleduje způsoby, jakými některá nová náboženství artikulují ekologický problém. Základní Lužného teze pak zní, že náboženské hledání nového, ekologicky šetrnějšího řádu je výrazem náboženské protindividualizační tendence ke znovunalezení jednoty.

Téma je v knize rozebíráno ze dvou vzájemně se doplňujících hledisek. Z prvního jsou náboženství nahlížena jako způsoby hledání jednoty v řádu světa, v řádu identity (na této úrovni Lužného zajímá zejména problematika symbolizace těla) a v řádu společnosti. Tomuto pohledu odpovídá členění knihy do kapitol. Pro druhé hledisko je konstitutivní otázka po vztahu, jaký náboženské skupiny zaujmají ke svému okolí. Východiskem pro toto tázání je Lužnému typologie náboženství Roye Wallise, která člení náboženské skupiny podle toho, zda svět „odmítají“, zda mu „přítakávají“ nebo zda jej „obývají“.

Autor se nesnaží zkonstruovat obecnou teorii. Orientuje se převážně na popis relevantních aspektů působení nových náboženských hnutí. Zvláštní pozornost věnuje fenoménům, které ilustrují buď některé obecné rysy náboženského vnímání skutečnosti nebo obecnější tendence v soudobé religiozitě, a ty pak s využitím vlivných antropologických a sociologických koncepcí zasazuje do širších sociálně-kulturních souvislostí. Tím, co Lužného především zajímá, jsou souvis-

losti náboženského učení a praxe s postoji, jaké jejich vyznavači zaujímají vůči okolnímu světu.

Hledání jednoty v řádu světa ilustruje autor na višnuistickém bhaktickém hnutí Haré Kršna (ISKCON), angažovaném buddhismu, New Age, hnutí lidských potencií a Církvi sjednocení. Hnutí Haré Kršna (ISKCON) reprezentuje přístup „svět odmítající“. Kršnovi oddaní interpretují stávající stav světa prizmatem indického mýtu o úpadkovém věku *kali*. Konzumerismus, požitkářství, materialismus a hrabivost jsou podle nich charakteristikami moderních západních společností, jimiž se projevuje rozklad světového řádu. Tento úpadek řádu nelze zastavit, protože je důsledkem přirozeného běhu času, jak jej popisuje zmíněný mýtus. Proto oddaní neusilují o změnu světa a ve vztahu k okolní společnosti volí separaci: zakládají paralelní společenství na „tradičních“ základech.

Angažovaní buddhisté sice také podrobují současný stav světového řádu kritice, ale hledají možnosti, jak krizovou situaci překonat. Své úsilí o pozitivní přeměnu světa zakládají na konceptech závislého spoluvznikání (*pratītyasamutpáda*), tří Buddhových těl (*trikája*) a totožnosti *sansáry* a *nirvány*. Protože raný buddhismus měl k materiálnímu světu postoj spíše ambivalentní, chápe Lužný environmentální interpretace buddhistické filozofie jako výsledek západního zužitkování čínských a japonských transformací buddhistického myšlení.

Dynamické monistické ontologie klasické čínské filozofie podle Lužného navíc slouží jako důležitý inspirační zdroj holistickým koncepcím New Age a nových paradigmatických (termín Michaela E. Zimmermana označující ten proud New Age, který spíše než vyjaty individualismus hnutí lidských potencií charakterizuje snaha nově promyslet otázku místa člověka v přírodě a zdůvodnit nutnost zásadní změny postoje, jaký vůči ní zaujímá). Některé vědce (Fritjof Capra) a hlubinné ekology hledající ne-kořistnický, ne-racionální, ne-patriarchální, ne-smyslový a ne-disharmonický, ale intuitivní, holistický a har-

monický vztah člověka ke světu, oslovila zejména myšlenka založená na komplementárním pojetí působení sil *jin* a *jang*, která říká, že každý extrém se nutně zvrací ve svůj opak a ústí v postoj konání nekonáním (*wei wu wei*).

Příkladem světu přitakávajících náboženství je Lužnému scientologie jako zástupce hnutí lidských potencií. Tato hnutí sice také vnímají stav současného světa v mnohém kriticky, ale přijímají racionalitu moderního kapitalismu a individualismu. Ke „světu“ přitakávajícím náboženstvím řadí Lužný patrně též antikomunistickou Církev sjednocení (moonisty), která svým důrazem na sjednocení rodiny, odmítavý postoj k drogám a sexuální promiskuitě také vyjadřuje ke stávajícímu řádu vážné výhrady.

Vztah k tělesnosti a jeho podíl na utváření identity – problematika, jež je předmětem druhé kapitoly – jsou v knize pojaty jako jeden z významných způsobů vyjádření vztahu k sociálnímu okolí, a tedy také jako specifický výraz náboženské sociální kritiky. Ta může být doprovázena jak odmítáním tělesnosti, například u Kršnových oddaných, tak hledáním způsobů osvobození těla Oshovými tantriky, beatnickými zenbuddhisty nebo městskými šamankami. Zatímco první odmítají tělesnost stejně jako materialismus a hedonismus svého okolí, druzí v osvobození těla nacházejí cestu k obnovení jednoty s přírodou, vesmírem a sebou samými a únik ze svazujícího působení společnosti. Pozitivní přijetí těla však, jak ukazuje Lužný, může být stejně tak i výrazem společenské konformity. Ilustruje to na příkladu hnutí lidských potencií, jejichž cílem, narozdíl od městských šamanek pociťujících spoutanost patriarchálním společenským řádem, je dosažení pracovního i společenského úspěchu ve stávajících sociálních podmínkách.

Symbolizace těla je tedy součástí složité vztahové sítě mezi jedincem, jeho vnímáním světa a jeho sociálního okolí a společností, a má-li být určitý postoj k tělesnosti správně pochopen, je nutno rozplést celou tuto síť. Lužného úvodní poznámky k druhé kapito-

le budí ale spíše dojem, jakoby symbolizace těla měla být přímým odrazem vztahu jedince ke společnosti. Z následujících popisů a rozborů tato přímočarost mizí. Přesto Lužný poněkud pomíjí zásadně dialektický charakter utváření symbolizace těla daný tím, že určitá skupina vytváří svůj postoj k tělesnosti na základě toho, jaký je podle ní vztah k tělesnosti v sociálním okolí, vůči němuž se vymezuje. Právě tento aspekt zakládá podstatné rozdíly v pojetí tělesnosti například mezi Kršnovými oddanými a městskými šaman-kami; první tělesnost odmítají, protože jejich „upadlé“ okolí se tělu hedonisticky oddává, druhé jej plně přijímají a snaží se rozvíjet jeho „moudrost“, protože jejich okolí podle nich tělo degraduje na jakousi ne-inteligentní inertní hmotu, upírá mu jeho duchovní kvality a právo na čistotu a zdraví.

Problematicku symbolizace těla autor využil mimo jiné také k tomu, aby zevrubně objasnil některé závažné jevy, které dosud pozornosti českých badatelů buď unikaly nebo byly zpracovávány příliš jednostranně a zaujatě. Mám na mysli především hromadné sebevraždy spojené s některými tzv. UFO kultury. Lužný téma rozebírá na příkladu společenství Nebeská brána (*Heaven's Gate*) a namísto plytké morální kritiky předkládá hlubší vhled do širších souvislostí celé problematiky právě prostřednictvím analýzy vztahu přívrženců této skupiny k tělesnosti. Popis české skupiny *Vesmírní lidé* jej pak vede od problematiky symbolizace tělesnosti a postojů k sexualitě k zajímavým aktuálním tématům, jakými jsou například nové zdroje inspirací pro formování učení a praxe současných náboženství. V případě *Vesmírných lidí* sehrávají tuto úlohu, příznačně pro dnešní dobu, poznatky z oblasti kybernetiky, informatiky či genetiky, náměty filmové sci-fi tvorby, ale i pohádky aj.

V závěrečné kapitole Lužný tematizuje důvody, které vedly současnou kontrakulturu (a z ní vycházející environmentální myšlení) k odmítnutí tradičních náboženství a k hledání podnětů pro budování nového sociokulturního řádu mimo Evropu. Vrací

se k vlivnému článku Lynna Whitea, který v 60. letech formuloval tezi, podle níž je moderní destruktivní postoj k přírodě založen na kombinaci teoretického vědeckého poznání s jeho empirickým technickým užitím. Cesta k vykořisťování přírody byla podle Lynna Whitea otevřena již v momentě, kdy v antickém světě převládla nad pohanstvím judeo-křesťanská tradice, která svým antropocentriem a důsledným vydělením člověka z přírody zbavila přírodu spirituální kvality. Zásadní význam momentu „odkouzlení světa“ a rozšíření „účelově racionálního“ přístupu k němu podtrhuje Lužný také odkazem na klasičtí práci Maxe Webera o kořenech kapitalismu v křesťanském puritánství. Právě „kolaborace“ západních forem spirituality s ekonomicko-sociálním uspořádáním vystavěným na deskaralizaci a podřízení všech sfér lidského života účelové racionalitě podle něj vedla kontrakulturu k tomu, aby se od nich odvrátila. Jestliže se evropské náboženské tradice vzdaly vlastních způsobů legitimizace řádu a podřídily se legitimizaci světské, pak není divu, že byly odmítnuty společně s řádem, který legitimizovaly.

Jakým způsobem environmentální náboženské kritiky stávajícího západního socio-kulturního řádu využívají mimoevropských inspiračních zdrojů, ukazuje Lužný na příkladech angažovaného buddhismu (Gary Snyder), hlubinné ekologie (Arne Naes), New Age a nových paradigmatických.

Jistou slabinou Lužného knihy je poněkud matoucí tematické rozvržení textu; tematika hledání jednoty v řádu světa a hledání jednoty v řádu společnosti se mnohdy natolik překrývají, že je otázkou, proč jim autor věnoval dvě samostatné kapitoly. Ne vždy jsou také jasná pravidla výběru popisovaných náboženských společenství: pasáž o Církvi sjednocení je podle mého soudu z hlediska struktury výstavby textu v knize jaksi navíc. Netrpělivého čtenáře by zase mohl od četby odradit poněkud „mystický“ mnohomluvný úvod o lidské potřebě jednoty.

V případném druhém vydání by měly být opraveny některé překlepy (mimo jiné

např. přejmenování *Filosofického časopisu* na *Filozofický časopis*), zpřesněny přepisy z jazyků páli a sanskrtu (např. místo „kundalíní“ by mělo být „kundalíní“ (s. 66), fonetice sanskrtu odpovídajícím „jógin“ bych nahradil nesmyslné, byť pravopisnými pravidly doporučené „jogín“ (s. 67)) a opraveny pasáže, v nichž se v jednom kontextu mísí sanskrtské a pálijské termíny: „tršná“, „skandha“, „átman“ aj., ale „saňná“, „viňňána“ (s. 19).

Oceňuji naopak malý rozsah publikace (107 s.). Přesto bych přivítal rozvedení některých zajímavých tezí, které jsou spíše naznačeny než důkladně propracovány. Zejména pasáže o souvislostech symbolizace těla a vztahu ke společnosti by si zasloužily rozsáhlejší teoretickou úvahu. Více pozornosti než několik odstavců rozptýlených v různých částech knihy by snesla i interpretace orientálních inspirací v environmentálním myšlení nebo velmi zajímavá problematika přizpůsobování některých nových náboženství logice kapitalistického hospodářského systému.

Přes uvedené výhrady považuji Lužného knihu za velmi přínosnou. Jeho úvahy v různých pasážích textu se částečně překrývají a vhodně doplňují, takže výsledný obraz je velmi komplexní. Autor se neuzavírá úzce do oblasti vymezené svým hlavním cílem (pojednat o průniku nových náboženství a ekologie), ale odhaluje širší souvislosti této problematiky, a nabízí tak zajímavé sondy do oblastí akulturace orientálních náboženství na Západě, proměn soudobé religiozity, sociálního významu postoje k tělesnosti. Tím, že představuje nová náboženství jako hnutí s ambicí řešit palčivé problémy dneška, zasahuje do aktuální a významné diskuse o de-sekularizaci a deprivatizaci náboženství. Ukazuje tak, že zájem o nová náboženská hnutí není jen jakousi intelektuální libůstkou (či v horším případě snahou hájit pozice tradičních církví před nepohodlnou konkurencí), ale oborem, který nám může o současném stavu naší společnosti poskytnout velmi zajímavé informace.

Milan Fujda

Richard Münch: Soziologische Theorie; Band 3: Gesellschaftstheorie

Frankfurt am Main, Campus Verlag 2004, 623 s.

V českém jazyce nemáme dostatek publikací, které by se věnovaly sociologické teorii 20. století. Proto našemu čtenáři nezbývá než sáhnout po publikacích cizojazyčných. Zde se používají zejména učebnice anglosaské provenience a bohužel dochází k jistému upozadnění německé literatury. Český čtenář je tím ochuzen o specificky německý způsob vidění teoretických problémů. Tomu, kdo se chce s tímto pohledem na dějiny sociologické teorie seznámit, bych rád doporučil zde recenzovanou učebnici sociologické teorie od německého sociologa Richarda Müncha. Richard Münch se narodil v roce 1945. V letech 1976–1995 byl profesorem Heinrich Heine Universität v Düsseldorfu. Dnes přednáší na Otto Friedrich Universität Bamberg. Münch se proslavil zejména jako představitel neofunkcionalismu – v osmdesátých letech se spolu s Jeffrey Alexanderem pokusili nově interpretovat Parsonse. K jeho nejvýznamnějším publikacím patří zejména: *Theorie des Handelns* (1982), *Die Struktur der Moderne* (1984), *Die Kultur der Moderne* (1986), *Dynamik der Kommunikationsgesellschaft* (1995) a další knihy. V současné době se věnuje zejména výzkumům v oblasti evropské integrace, politiky životního prostředí a teorie komunikace.

Třetí svazek cyklu Sociologické teorie je věnován teoriím společnosti, které jsou klasifikovány do pěti základních směrů. Jsou to: 1. funkcionalismus a systémová teorie, 2. marxismus, 3. teorie konfliktu a teorie figurativní sociologie, 4. strukturalismus a 5. teorie reflexivní modernizace.

Nejrozsáhlejší část knihy (218 stran) je logicky věnována funkcionalismu a systémovým teoriím. Tento oddíl je členěn na tři kapitoly: první kapitola se věnuje empirickému funkcionalismu Roberta K. Mertonu (26 stran), druhá analytickému funkcionalismu Talcotta Parsonse (138 stran) a třetí systémové teorii Niklase Luhmanna (54 stran).